

Otázka: Molekulová genetiká

Předmět: Biologie

Přidal(a): janistka

Základní genetické pojmy

- genetiká = věda o dědičnosti a proměnlivosti , zakladatel Mendel – hrách – 7 dědičných znaků
- dědičnost = schopnost rodičovských organismů předávat své vlastnosti v podobě vloh svým potomkům , zachovává charakteristické znaky organismů – pokračování biologického druhu
- proměnlivost = schopnost organismu měnit své vlastnosti, kombinace vloh a vznik nových, umožňuje adaptaci organismu – vývoj biologického druhu
- gen = vloha = konkrétní úsek molekuly DNA, který nese informaci o tvorbě určité bílkoviny
- exprese genu = vytvoření určité bílkoviny – tvorba znaku organismu – realizace genetické informace
- locus = místo na chromozomu obsahující jeden gen
- alela = konkrétní forma genu
- genom = soubor všech genů v jedné buňce – jaderný nebo mimojaderný
- genotyp = soubor všech genů v organismu
- fenotyp = soubor všech pozorovatelných vlastností a znaků , vzniká činností organismů
- genofond = soubor všech genů v populaci
- heterozygot = organismus , jehož alely jsou různé
- homozygot = organismus, jehož alely jsou stejné
- Alely : - a,b = malá alela = recesivní
  - A, B = velká alela = dominantní

vztahy mezi alelami

- úplná dominance = dominantní alela úplně potlačí projev alely recesivní
- neúplná dominance a recesivita = dominantní alela nepotlačuje zcela projev alely recesivní - alela recesivní se také částečně uplatní
- kodominace = každá z dominantních alel v heterozygotní kombinaci se projeví v plné míře a navzájem se neovlivňují - krevní skupiny - AB

znaky organismu

- anatomicko morfologické - vzhled
  - fyziologické - fotosyntéza, buněčné dýchání
  - psychologické
-
- znaky kvalitativní = barva květů, srsti, očí, tvar plodů, geny velkého účinku, mají velký fenotypový účinek, jeden gen = jeden znak
  - znaky kvantitativní = výška, délka, hmotnost, geny malého účinku, menší projev fenotypu, větší vliv prostředí, několik genů = jeden znak

nukleové kyseliny

- DNA, RNA, makromolekula
  - histonové pouzdro
-
- cukr - polysacharid
  - aminokyseliny protein
  - nukleotid - nukleová kyselina

nukleotid:

- cukerná složka - pentoza - D - ribóza RNA, 2 - deoxy D - ribóza DNA
- dusíkaté báze - pyrimidin, purin (adenin, cytosin...)
- fosfát H_3PO_3

esterová vazba - cukr, fosfát

glykosidická vazba - cukr, báze

nukleosid - cukr + dusíkatá báze

nukleotid - cukr + báze + fosfát

thymin adenin - dvojná vazba

glycin cytosin - trojná vazba

struktura nukleových kyselin

- primární - lineární postavení
- sekundární - stáčívá vlákna
- tercierní - uspořádání řetězců v prostoru

- konformace - tvar , délka řetězců
- cirkulární DNA - kruhová - bakterie

typy RNA:

- m RNA – mediátorová , kodování proteinů, přepis informací o primární struktuře bílkovin z DNA, matrice pro syntézu bílkovin
  - r RNA – součást ribozomů, součást proteosyntézy
  - t RNA – adaptor mezi mRNA a aminokyselinou , pro každou aminokyselinu existuje aspoň jedna tRNA
  - malé RNA – další procesy v buňce
-
- transferová RNA – struktura jetelového listu, 3 konstantní smyčky , 1 variabilní
  - antikodon – jedna smyčka , čte zápis na mediátorové RNA
  - mizebné místo pro AMK

Replikace DNA

- původní DNA se rozdělí v místě vodíkových můstků, kam se naváže nová DNA
  - genová exprese = replikace DNA, při S fázi u buněk
-
- vzor – původní vlákno DNA
  - materiál – nukleotid
  - dělníci – DNA polymeráza
  - energie – ATP
-
- dvojšroubovice se rozplétá a oba řetězce slouží jako matrice pro syntézu komplementárních řetězců – dvě nové molekuly
  - rozplétání probíhá v iniciačním místě
  - rozvětvení se nazývá replikační vidlička
  - chromozom může mít až stovky počátků (iniciačních míst)
  - vlákno DNA je asymetrické – 3konec – hydroxylová skupina pentoxy, 5 konec – fosfátová skupina
  - směr replikace je od 5 ke 3
  - primer = kousek \DNA zahajující replikaci

- rychlost replikace – genom 8 hodin, chromozom 3 minuty, bakterie – 100 nukleotidů /s

geny

- strukturní – kodují strukturu bílkovin
- regulační – regulují expesi struktury
- geny pro RNA – syntéza tRNA a rRNA
- monogenní – kvalitativní
- polygenní – kvantitativní
- molekula DNA – více genů
- gen = jedna bílkovina

genetický kod

- trojice nukleotidů = triplet
  - koduje zařízení Amk do řetězce
  - pořadí AMK v bílkovině
-
- 1) tripletový = ze 3 písmen a, g, c
  - 2) degenerovaný – 1 AMK koduje víc tripletů
  - 3) univerzální – stejný pro všechny organismy
  - 4) nepřekrývavý – lineární pořadí

- AUG – iniciační kodon – methionin, zahajuje syntézu bílkovin
- UAA, UAG, UGA = terminační kodon – ukončuje proces
- DNA – mRNA- tRNA – bílkovina

molekulární základy dědičnosti

Proteosyntéza

- výroba bílkovin
- 2 fáze - transkripce = přepis z DNA do mRNA
- translace = informace je přeložena z pořadí bází v RNA do pořadí AMK v bílkovině

transkripce

- vzniká RNA, která vzniká z jednoho řetězce DNA
- primární transkript je dále upravován
- můžou nastat chyby
- sestřih RNA - kodující části - exony

- nekodující části - introny, vystřihávají se = postranskripční přepis

- u virů - reverzní transkripce

translace

- překlad genetické informace z pořadí nukleotidů v RNA do pořadí AMK
- místo - ribozom
- vzor - vlákno RNA
- materiál - AMK
- dělníci - enzymy RNA
- pomocníci - t RNA
energie ATP
- navázání AMK na tRNA
- připojení antikodonu t RNA na kodon mRNA

tvorba bílkovin v ribozomu

- 2 podjednotky - malá - mRNA
- velká - E místo (exit), P místo (polypeptid), A místo (tRNA, AMK)

- prodlužování molekuly = elongace
- 1) 2 podjednotky ribozomu se na sebe napojují methioninem
- 2) přijde tRNA s kompatibilní AMK
- 3) napojí se peptidickou vazbou na předchozí
- 4) posune se na E místo
- 5) tRNA odchází
- konečná fáze = terminace - stop kodon
- na 1 mRNA najdeme více ribozomů - cytoplazma, endoplazmatické retikulum

genetické zákony

- základní zákonitosti mezi přenosem znaků z rodičů
- hybridizace = křížení
- hybrid = kříženec
- P = paterální generace
- F1 = první generace - filius

první Mendelův genetický zákon

- o uniformitě 2 homozygotů při vzájemném křížení vznikají potomci genotypově i fenotypově stejní

druhý Mendelův zákon

- zákon o nestejnorodé druhé filialní generaci

třetí Mendelův zákon

- zákon o nezávislé kombinatelnosti alel (dihybridní křížení)
- rozchod = segregace - nezávislost na sobě

- geny musí být na různých chromozomech

1. Molekulární biologie a genetika - maturitní otázka
2. Molekulární základy dědičnosti - maturitní otázka
3. Dědičnost kvantitativních znaků - maturitní otázka z biologie